

CAPITOLUL I

LOCUL ȘTIINȚEI DREPTULUI ÎN SISTEMUL ȘTIINȚELOR SOCIALE. IMPORTANȚA TEORIEI GENERALE A DREPTULUI

1. Considerații generale privind noțiunea de știință

Toate cunoștințele umane despre natură, societate, rațiune, dobândite prin diferite metode corespunzătoare și exprimate în concepte, reprezintă știința¹. „Ca fenomen social aparte și ca formă specifică de activitate umană, știința nu poate fi privită doar ca un sistem de idei, reprezentări, teorii (imagine statică), ci și ca un sistem care se dezvoltă, produce continuu noi cunoștințe, ca valori spirituale (imagine dinamică)². Ea are ca punct de plecare fenomenele așa cum se prezintă ele percepției noastre sensibile, cu alte cuvinte, cunoașterile concrete. Cercetătorii surprind din aceste imagini sensibile ceea ce li se aseamănă; adună și adoptă dintr-o mișcare, prin acte de gândire, toate elementele cunoașterii astfel obținute și ajung la ceea ce numim noțiuni abstracte; acestea fac la rândul lor obiectul unei operații logice similare și, prin eșaloane succesive de abstractizare, cercetătorul ajunge în acest fel la idei din ce în ce mai conceptuale, căutând să atingă ideea pe cât posibil generală. Această muncă se

¹ Conform DEXONLINE: **știință**, științe, s. f. I. 1. Faptul de a avea cunoștință (de ceva), de a fi informat; cunoaștere. ◇ Loc. adv. Cu (sau fără) știință = (ne)știind; (in)conștient; cu (sau fără) voie. Cu bună știință = conștient, având cunoștința deplină a faptelor. Cu (sau fără) știința cuiva = cu (sau fără) consimțământul ori aprobarea cuiva. Spre știință = ca să se știe. ♦ Vestea, știre. 2. Conștiință. II. 1. Tip de cunoaștere sigură și rațională în legătură cu natura lucrurilor și a condițiilor lor de existență în forma unui corp de adeveruri despre un obiect propriu. 2. Ansamblu de cunoștințe despre un obiect dat sau distinct (natură, societate, gândire etc.) dobândite prin descoperirea legilor obiective ale fenomenelor și explicarea lor. 3. Pregătire intelectuală, instrucție; învățătură, erudiție. ◇ Știință de carte = cunoștințe de scriere și de citire. ◇ Om de știință = savant, învățat. [Pr.: ști-in-] – Ști + suf. -ință (cu unele sensuri după fr. science). (dexonline).

² Popa, N., *Teoria generală a dreptului*, ed. 6, Ed. C.H. Beck, București, 2020, p. 3.

fundamentează pe inducție³, ceea ce explică încrederea legitimă de care se bucură în știință metoda experimentală⁴.

În cadrul sistemului științei, se poate realiza o clasificare trihotomică astfel: științe ale naturii, științe despre societate și științe despre gândire.

La rândul lor, științele sociale pot fi clasificate⁵ în științe de tip nomotetic (au ca obiect activitățile umane și își propun să stabilească legile și relațiile funcționale corespunzătoare – psihologia, sociologia, politologia, lingvistica); științele istorice (au ca obiect reconstituirea și interpretarea trecutului); științele al căror rol este de a delimita lumea dominată de norme, obligații și atribuții, studiind aspectele normative ale activității umane – științele juridice, etica. Știința dreptului aparține categoriei științelor despre societate, al căror scop este acela „de a cunoaște legile generale ale existenței și ale dezvoltării societății, de a studia formele de organizare socială și modalitățile specifice de manifestare a diverselor componente ale realității social-umane (politice, etice, juridice etc.)”⁶. În plan cognitiv știința e superioară cunoașterii spontane, fiind o cale orânduită spre adevăr. Pe această cale știința fără conștiință înseamnă ruina spiritului, iar puterea ei de dezvăluire și de descoperire fără înțelepciune s-a dovedit adeseori un act de pervertire a intențiilor și faptelor umane⁷.

2. Locul științei dreptului în cadrul științelor sociale. Clasificarea științelor juridice

Știința dreptului are ca obiect de studiu dreptul, în privința caracterelor sale particulare, respectiv „deosebitele sisteme considerate separat

³ Conform DEXONLINE: **inducție**, inducții, s.f.: 1. Formă fundamentală de raționament, care realizează trecerea de la particular la general. 1.1. Procedeu de demonstrare a propozițiilor generale în matematică și în alte științe deductive. 1.2. Concluzie obținută prin inducție.

⁴ Djuvara, M., *Fundamentul fenomenului juridic. Reflecții asupra principiilor logice ale cunoașterii juridice*, Ed. Aius, Craiova, 2014, p. 45.

⁵ După prof. Nicolae Popa.

⁶ După prof. Nicolae Popa.

⁷ Mihai, G., *Fundamentele dreptului I Știința dreptului și ordinea juridică; II Teoria normei juridice și a interpretării ei*, Ed. All Beck, București, 2003, p. 29.

la fiecare popor într-un moment dat, spre exemplu: drept roman, italian, german etc. Mai mult, o știință juridică nu cuprinde propriu-zis un sistem întreg, ci procedează prin distincțiuni și specificațiuni succesive, luând în considerare o singură parte din acel sistem (drept public sau privat; apoi în mod mai special ca ramuri ale dreptului public: drept constituțional, administrativ, penal, procesual, financiar, internațional, eclesiastic; ca ramuri ale dreptului privat: dreptul civil și comercial)”⁸.

Știința dreptului, din acest punct de vedere, nu poate să spună ce este dreptul, ci doar ce este dreptul la un anumit moment, pe un teritoriu determinat. Realitatea juridică, parte a realității sociale, capătă un rol din ce în ce mai important prin prisma interdependenței, interrelaționării și intercondiționării lumii de astăzi. Din punctul de vedere al fenomenului mondializării la care suntem martori, societatea în ansamblul ei se confruntă cu fenomene și mutații care nu erau cunoscute în trecut. „Componenta juridică a realității sociale capătă în acest context o importanță aparte. Fiecare stat este pus să găsească soluții problemelor noi care se manifestă în societate; el trebuie să organizeze viața oamenilor și societății în general pe toate coordonatele vieții: politice, economice, sociale, culturale, spirituale. Totul trebuie introdus în tiparul normelor juridice, astfel încât societatea să funcționeze prin reala articulare a tuturor componentelor sale. Această funcție de reglementare revine DREPTULUI”⁹.

Obiectul de studiu al științei dreptului îl reprezintă existența și dezvoltarea statului și dreptului, instituțiile politice și juridice, fiecare cu formele sale concrete de manifestare, relațiile stabilite între acestea, modul în care societatea este influențată de ele. „Fiind determinat de scopuri care se impun acțiunii, dreptul – ca fenomen normativ – reprezintă o tentativă de disciplinare, de coordonare a relațiilor sociale, în vederea promovării unor valori larg receptate de societate, cum ar fi: proprietatea, siguranța juridică și securitatea libertăților individuale, societatea civilă etc. Știința dreptului formulează principiile generale în baza cărora dreptul își structurează un mecanism adecvat – eficient și adaptat permanent la scara

⁸ Vecchio, del, G., *Lecții de filosofie juridică*, Ed. Europa Nova, București, 1993, p. 28.

⁹ Voicu, C., Voicu, A.C., *Teoria generală a dreptului*, Ed. Universul Juridic, București, 2013, p. 8.

omului real, concret – de influențare a comportamentului, în temeiul unor cerințe valorice”¹⁰.

Știința dreptului nu poate să răspundă la întrebarea *quid jus?* (ce este dreptul?), ci doar la întrebarea *quid juris?* (ce prevede dreptul, un anumit sistem de drept?). „Dacă vrem să cunoaștem dreptul în totalitatea sa logică, adică să știm care sunt elementele esențiale comune tuturor sistemelor juridice, trebuie să trecem peste particularitățile acestor sisteme și să urmărim conceptul universal al dreptului”¹¹, dar, pentru acest demers trebuie să părăsim știința dreptului și să intrăm pe un alt tărâm, cel al filosofiei dreptului. „Științele juridice prin natura lor se mărginesc să explice un sistem existent, se țin strict de el, fără a-i pune în discuție temeiurile (...) Este de altfel logic și chiar necesar ca un jurist ca atare să ia în considerare ceea ce este și să se mărginească a înțelege și a interpreta în sens propriu normele pozitive, fără a cerceta dacă ar putea să existe altele mai bune. În afară de această activitate specială a juristului în sens strict, rămâne însă necesitatea umană de a cerceta și de a judeca valoarea justiției, adică de a stabili dreptul care ar trebui să fie”¹².

Ca știință umanistă, știința dreptului analizează modul în care oamenii, văzuți ca titulari de drepturi și obligații, participă la comerțul juridic, analizează modul în care oamenii cooperează și cum dreptul intervine în reglementarea relațiilor create între aceștia, prin impunerea unor reguli, prin promovarea unor modele, prin limitarea câmpului de acțiune al fiecăruia, în scopul prevenirii unor atingeri a drepturilor și intereselor celorlalți. Știința dreptului nu studiază doar norma juridică (regula impusă de stat prin organele specializate), jurisprudența (modul concret de interpretare și aplicare a dreptului realizat de judecător), contactul (izvor al raporturilor juridice), ci, în cadrul unui amplu proces explicativ, realizează o sinteză a modului în care apar și se aplică normele de drept, cum își realizează aplicabilitatea instituțiile juridice, totul îngemănându-se cu trimiteri la celelalte științe sociale: istoria, sociologia, statistica, economia politică ș.a. Ea studiază legile existenței și dezvoltării statului și dreptului, instituțiile politice și juridice, formele lor concret-istorice, corelația cu celelalte componente ale sistemului social, modul în care instituțiile

¹⁰ Popa, N., [2], p. 5.

¹¹ Vecchio, del, G., [6], p. 28.

¹² Vecchio, del, G., [6], pp. 29-30.

politico-juridice influențează societatea și suportă, la rândul lor, influența socială¹³. În acest mod, știința juridică își poate afirma mai pregnant statutul de știință socio-umană a cărei specificitate este dată de obiectul de cercetare – fenomenul juridic – acel spațiu socio-uman care are ca nucleu normativ imperativ, susceptibil de constrângere publică Dreptul, dat în numele Justiției, într-o societate particulară a unui timp istoric și care operaționalizează valorile acelui timp, reglementează principalele relații sociale, încorporând idei, concepții, teorii juridice, marcate de cultura și starea acelei societăți. Explorând dimensiunea juridică a umanului, știința juridică este complexă, multinivelară, cu paliere filosofice, sociologice, psihologice, morale ș.a.¹⁴.

Respectarea și aplicarea legii pot fi realizate numai dacă normele juridice sunt interiorizate, conștientizate de destinatar. „Pornindu-se de la premisa că normele juridice sunt, trebuie să fie nu numai comandamente, ci și cunoștințe, s-a insistat asupra ideii că, doar din cunoașterea juridică a societății poate să rezulte o normare conștientă, căci dreptul nu trebuie să fie o reacție inconștientă în fața realității, ci o cunoaștere modelatoare a lucrurilor, prin intermediul normelor”¹⁵.

Cunoașterea dreptului, realizată prin intermediul științei dreptului, se realizează prin mijlocirea unui sistem al științelor juridice:

- Teoria generală a dreptului;
- Științele juridice de ramură;
- Științele juridice istorice;
- Științele juridice ajutătoare (participative).

3. Importanța Teoriei generale a dreptului

În ceea ce privește *Teoria generală a dreptului*, aceasta „are vocația abordării planului atât de dificil dar necesar, al generalității și integralității

¹³ Bădescu, M., *Teoria generală a dreptului. Tratat*, Ed. Hamangiu, București, 2025, p. 2.

¹⁴ Craiovan, I., *Tratat de teoria generală a dreptului*, ed. a V-a revăzută și adăugită, Ed. Universul Juridic, București, 2023, p. 238.

¹⁵ Popescu, S., Hrestic, M.L., Șerban, A., Stancu, R., Viziteu, M., *Teoria generală a dreptului. Curs universitar*, Ed. Pro Universitaria, București, 2016, p. 10.

dreptului, în care dreptul este explorat în toate ipostazele sale principale, pentru a-i desprinde conceptele fundamentale, principiile, legitățile”¹⁶. În sens larg, se poate afirma că Teoria generală a dreptului studiază constantele fenomenului juridic în universalitatea lor, iar în sens restrâns are ca obiect de studiu constantele fenomenului juridic într-o anumită societate dată. Teoria generală a dreptului, denumită și enciclopedia dreptului, este acea știință „care studiază articulația însăși a gândirii juridice, căutând să determine în felul acesta ce este esențial dreptului și se regăsește în toate ramurile și manifestațiile lui; ea distinge astfel dreptul de celelalte discipline științifice”¹⁷.

Teoria generală a dreptului, sub diferite denumiri („Enciclopedia dreptului”, „Introducere în drept”, „Introducere în știința dreptului” ș.a.) se regăsește ca disciplină de studiu în planurile de învățământ ale tuturor facultăților de drept din Europa și din lume. În Țara Românească, studiul dreptului a început în anul 1816, prin reorganizarea Școlii Domnești de către Ion Vodă Caragea, pentru ca, în anul 1850, odată cu reorganizarea instrucției publice, să apară o facultate de drept, cu durata de trei ani, unde se predau un număr de nouă cursuri. În Moldova, în anul 1830 s-a hotărât deschiderea unui curs de legi. Ulterior, predarea unei materii care să realizeze o abordare generală a dreptului s-a realizat printr-un curs de enciclopedie a dreptului, s-a realizat prin înființarea unei Catedre de Enciclopedia dreptului, în anul 1913, la București. În Iași, se înființează Facultatea de Drept în anul 1836, iar între 1856-1864 se predă aici un curs de „Drept natural și al ginților”, pentru ca, în perioada 1909-1910 să se predea cursul de „Filosofia dreptului”, iar ulterior (1929-1930) să se predea „Enciclopedie juridică”. La Facultatea de Drept din Cernăuți existau două cursuri: în anul I „Enciclopedia dreptului”, iar în anul II, „Filosofia dreptului”. După reforma învățământului din anul 1948 se introduce în planurile de învățământ „Teoria generală a statului și a dreptului”.

Obiectul de studiu al Teoriei generale a dreptului îl reprezintă constantele dreptului, permanențele juridice ale acestuia, respectiv acele ele-

¹⁶ Craiovan, I., [14], p. 240.

¹⁷ Djuvara, M., *Teoria generală a dreptului. Drept rațional, izvoare și drept pozitiv*, Ed. All Beck, București, 1999, p. 23.

mente care nu pot lipsi dintr-o relație juridică, care determină realitatea juridică în esența ei. „Legislațiile sunt mereu altele, dar există ceva care planează asupra lor și le servește de cadru permanent, element care din cauza aceasta poate fi numit formal și există în mod necesar în orice relație juridică. Prin elementele sale formale și permanente, dreptul se distinge de celelalte fenomene”¹⁸. Din această perspectivă, este clar că Teoria generală a dreptului cuprinde o vedere de ansamblu, fără a se confunda cu celelalte materii, care fac obiectul altor științe juridice, pentru că aceasta „studiază articulația însăși a gândirii juridice, căutând să determine în felul acesta ce este esențial dreptului și se regăsește în toate ramurile și manifestațiile lui; ea distinge astfel dreptul de celelalte discipline științifice”¹⁹.

Scopul Teoriei generale a dreptului este acela de a „îmbogăți și amplifica cunoașterea (deci și practica) dreptului”²⁰, aceasta fiind o disciplină atât introductivă (oferind studenților un vocabular juridic, noțiuni de bază în cercetarea dreptului și trimiteri la fundamentele istorice ale acestuia din urmă), cât și de sinteză, deoarece la finalul cursului studentul trebuie să poată să își reprezinte dreptul ca fenomen social, implicațiile acestuia în societate și asupra fiecărui individ în parte. „Aplicând procedeul cercetării structural-funcționale a statului și dreptului, Teoria generală a dreptului supune analizei sistemul organizării politice a societății: structura aparatului de stat, funcțiile de stat, formele statului, structura internă și externă a dreptului, izvoarele dreptului și ierarhia lor, rolul normei de drept, funcțiile, elementele raportului juridic, rolul aplicării și interpretării dreptului etc.”²¹.

Studiul dreptului nu este deplin dacă cel care se dedă acestuia nu cunoaște și alte domenii, nu are o cultură generală vastă, capabilă să susțină înțelegerea acestui important fenomen social. Teoria generală a dreptului „este cu atât mai grea, cu cât nu se poate face enciclopedie juridică, nu se poate arăta ce este dreptul, fără a încălca puțin anumite alte domenii”, așa cum ne spune Mircea Djuvara²², care continuă o afirmație pe deplin valabilă și azi: „Prin aceasta însă materia de față este destinată a deschide

¹⁸ Djuvara, M., [17], p. 25.

¹⁹ Djuvara, M., [17], p. 23.

²⁰ Popa, N., [2], p. 7.

²¹ Luburici, M., *Teoria generală a dreptului*, Ed. Pro Universitaria, București, 2014, p. 13.

²² Djuvara, M., [17], p. 29.

orizonturi noi, a pune pe cei care o cunosc în contact cu toate disciplinele intelectuale, care pot face să se înțeleagă ce este dreptul”²³.

Nu în ultimul rând, juristul trebuie să cunoască și filosofia dreptului pentru a se desăvârși, pentru a nu rămâne doar un individ cunoscător al unor mijloace de a pleda sau de a judeca un proces. „Filosofia dreptului (...) pornește de la filosofie, de la concepțiile mari despre viață și, confruntându-le cu rezultatele științei, caută să ajungă la rezultatele sale. Dar atunci îmbrățișează toate chestiunile mari ale dreptului, toate chestiunile de legislație, de sociologie, de istorie, de psihologie, care se pune cu ocazia dreptului și chiar chestiunile mari economice. Toate acestea sintetizate astfel poartă atunci numele de filosofie a dreptului”²⁴. Filosofia dreptului are un obiect de studiu mai vast decât Teoria generală a dreptului, care se limitează la a explica ce este dreptul, pe când prima cercetează mai multe aspecte, inclusiv încearcă să răspundă la întrebarea de ce există dreptul și normele sale. „Văzută strict din punct de vedere argumentativ, filosofia dreptului ne ajută să supunem propriile noastre argumente unui examen critic și rațional, în scopul optimizării raționalității și umanismului care trebuie să constituie orizontul argumentațiilor noastre”²⁵, rolul său fiind doar unul argumentativ.

Ca disciplină distinctă, filosofia dreptului studiază rolul și funcțiile dreptului în existență, aspectele universale ale acestuia, poziția sa în lumina scopurilor ultime ale omului. „Analiza relației dintre disciplina „teoria generală a dreptului” și „filosofia dreptului” poate constata, așa cum s-a remarcat, planuri distincte, aspecte specifice, inconfundabile, complementaritate, dar și suprapuneri de planuri și interferențe. Dacă „teoria generală a dreptului” apelează uneori la perspectiva filosofică, ea rămâne în mod dominant în planul generalității dreptului, pe când „filosofia dreptului” are ca specific abordarea metajuridică²⁶, de corelare a cunoașterii juridice cu alte demersuri și de reflecție asupra statutului dreptului raportat la condiția umană (...) cu toate planurile distincte – teoria generală a dreptului, filosofia dreptului, câmpul filosofic general –,

²³ *Idem*, p. 29.

²⁴ *Ibidem*, p. 30.

²⁵ Melkevik, B., *Horizons de la philosophie du droit*, L'Harmattan et Sainte-Foy, Les Presses de l'Université Laval, Paris, 1998, p. 13, citată în Bădescu, M., [13], p. 20.

²⁶ **Metajuridic** – dincolo de ceea ce este strict legal/juridic.

relațiile sunt de comunicare dialectică²⁷, de trecere a unor planuri unele în altele și, uneori, de identitate. Exemplu: justiția-problemă de drept-problemă de filosofie a dreptului-problemă de filosofie...”²⁸.

4. Științele juridice de ramură

Ca urmare a dezvoltării reglementărilor juridice, a apariției normelor de drept care regularizează cele mai variate domenii ale societății, au apărut și *științe juridice de ramură*, al căror obiect de studiu în constituie fenomenele juridice particulare, specifice unui ansamblu de norme – ramura de drept.

În această categorie se includ știința dreptului constituțional, știința dreptului civil, știința dreptului penal, știința dreptului administrativ ș.a., „criteriul lor de departajare și organizare fiind dat de obiectul reglementării juridice și metoda specifică de reglementare”²⁹. Fiecare ramură de drept este formată dintr-un grup de norme juridice, care au ca obiect de reglementare o anumită categorie de relații sociale, în baza unei metode și unor principii comune. În procesul de studiere și învățare, chiar dacă o anumită ramură de drept (cum ar fi de pildă Dreptul civil) se regăsește în planurile de învățământ ale mai multor ani, studiul acesteia se realizează unitar, ca o singură ramură, știința dreptului civil fiind, la rândul ei, una singulară și unitară. Același lucru este valabil și în cazul altor ramuri de drept (penal, administrativ ș.a.).

²⁷ Conform DEXONLINE: **dialectică**, dialectici, s. f., 1. Proces de gândire care rezidă în analiza și discutarea argumentelor contradictorii, în scopul descoperirii adevărului; arta de a ajunge la adevăr prin dialog. (În filozofia antică) Artă de a discuta în contradictoriu, în scopul ajungerii la adevăr; (Determinat uneori prin «marxistă», «materialistă») Știință care studiază legile generale de mișcare și de dezvoltare a naturii, a societății omenești și a gândirii; metodă de cercetare opusă metafizicii care, bazându-se pe legile obiective ale naturii, ale societății și ale gândirii, privește fenomenele ca fiind în strânsă legătură și condiționare reciprocă, într-o permanentă mișcare și dezvoltare, cu treceri prin salturi de la o calitate la alta ca rezultat al contradicțiilor interne și al luptei contrariilor. 2. în Evul Mediu Logică formală. 3. Procesul mișcării și al dezvoltării fenomenelor. etimologie: lb. fr. *dialectique*, limba latină *dialecticus*.

²⁸ Craiovan, I., *Filosofia dreptului*, Ed. Pro Universitaria, București, 2012, p. 24.

²⁹ Popa, N., [2], p. 7.

Înțelegerea fenomenului juridic nu ar fi posibilă doar prin raportarea la realitatea prezentă, în procesul amplu de analiză a dreptului având un loc important și *științele juridice istorice*, care cercetează istoria dreptului într-o anumită țară, într-un anumit bazin de civilizație, într-o anumită perioadă istorică sau chiar evoluția generală a fenomenului juridic. Importanța studierii dreptului din perspectivă istorică are importanță prin dovedirea faptului că structura actuală are legături statornicite istoric, în instituții vechi; are importanță prin posibilitatea dată de a proba că există reguli ale apariției, evoluției, aplicării și dispariției unor forme de reglementare juridică, strâns legate de legile generale ale dezvoltării societății.

În categoria științelor juridice istorice intră și istoria ideilor (doctrinelor juridice – vezi, pentru mai multe detalii: Simona Cristea, Claudiu Munteanu-Jipescu, *Doctrine juridice*, Ed. Universul Juridic, București, 2019), prin intermediul căreia sunt studiate marile școli și curente, care și-au pus amprenta pe fenomenul dreptului. Această istorie a gândirii juridice este cea care „studiază ideile, concepțiile, doctrinele care se referă la drept, la esența și rolul dreptului, al modul de organizare și reglementare a relațiilor sociale prin intermediul dreptului”³⁰.

În strânsă legătură cu științele juridice se află un grup de discipline, al căror studiu este realizat de către *științele ajutătoare (participative)*, cum ar fi: criminalistica, medicina legală, logica juridică, informatica juridică, statistica juridică. Aceste discipline, „fără a face parte propriu-zis din sistemul științei dreptului, sunt, în numeroase cazuri, indispensabile cunoașterii unor fenomene de drept sau bunei aplicări a normelor juridice. În investigația unor realități de drept ele utilizează mijloace științifice specifice altor științe (chimice, fizice, medicale, matematice etc.)”³¹. Spre exemplu Criminalistica utilizează tehnici de examinare a urmelor și corpurilor delictive, apelând la diferite radiații, microscopie electronică, identificare pe baza ADN-ului, aplicații ale tehnicii de calcul în identificarea persoanelor după urmele papilare (amprente) ș.a.

Studiind fenomenul juridic în epoca actuală a globalizării putem observa dreptul în plenitudinea manifestării sale, în același timp în întreaga

³⁰ Voicu, C., Voicu, A.C., [9], p. 16.

³¹ Popa, N., [2], p. 8.

lume, ca sumă a sistemelor juridice ale diferitelor state. Sociologia juridică, știința care se ocupă cu studiul comunităților umane din perspectiva dreptului, cu studiul dreptului ca fenomen social, „se ocupă și de dimensiunea temporală a sistemelor juridice, în cadrul căreia se transformă, trebuind să studieze sensul transformărilor, modalitățile de evoluție a sistemelor și relațiile dintre această evoluție și alte schimbări sociale”³².

Studiul dreptului, având în vedere complexitatea acestuia ca fenomen social, trebuie studiat din mai multe perspective, respectiv o perspectivă globală (fiind un sistem închegat, cu regularități caracteristice), o perspectivă istorică (deoarece dreptul își conservă anumite caracteristici și permanențe de-a lungul anilor), o perspectivă structurală (fiind un sistem cu elemente componente aflate într-o permanentă interacțiune).

³² Popescu, S., Hrestic, M.L., Șerban, A., Stancu, R., Viziteu, M., [15], p. 24.